

Янковець О. В.,
аспірант кафедри германського,
загального і порівняльного мовознавства факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ТЕРМІНИ-КОМПОЗИТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПРИКОРДОННІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ: СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. У статті розглянуто композицію як спосіб номінації англійських прикордонних понять. Визначено поняття «термін-комполит», виявлено його здатність комбінуватися з іншими складними й одноосновними термінами в процесі збагачення англійської терміносистеми. Описані продуктивні моделі складних термінологічних одиниць прикордонної сфери, морфологічні особливості прикордонних термінів-комполитів та їхні комбінаторні властивості.

Ключові слова: англійські прикордонні терміни, комполит, словоскладання, структура, морфологія, модель.

Постановка проблеми. Активна інтеграція України в європейську та світову спільноту потребує валідної номінації прикордонних понять, оскільки саме прикордонники – перші люди, які зустрічають мандрівників на в'їзді в державу. Укладання Шенгенської угоди стало важливим етапом на шляху створення єдиної Європи, дозволило повною мірою реалізувати вільне переміщення людей, транспорту та товарів. Запорукою безпеки Європи є ефективна взаємодія правоохоронних органів, зокрема прикордонних відомств. З метою фасилітації міжвідомчої співпраці необхідне створення єдиного термінологічного апарату прикордонної галузі, його структурно-семантичне впорядкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінологічних одиниць, фахової лексики вивчали вітчизняні та закордонні дослідники, зокрема: В. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Б. Головін, Т. Кияк, В. Даниленко, К. Кусько, А. Крижанівська, Е. Жильбер, А. Ширмер, Й. Сміт, Ф. Дорнер та інші. Особливо детально прикордонну терміносистему розглядали Л. Цвяк, Т. Правдун і О. Герасімова, які присвятили свої дослідження особливостям утворення, функціонування та перекладу прикордонних термінів.

Метою статті є здійснення структурно аналізу та виявлення морфологічних особливостей англійських прикордонних термінів-комполитів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістичній науці наявні різні підходи до класифікації термінологічних одиниць відповідно до їх утворення, походження, структури чи семантики.

А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько зазначають, що для словотворчої архітекτονіки термінологічних одиниць характерні загалом ті ж принципи, що й для загальноживаних одиниць. Вони пропонують таку класифікацію словотворчих типів:

- А. Терміни – кореневі слова:
- 1) корінна непохідна лексика;
 - 2) запозичена непохідна лексика.

В. Похідна лексика:

- 1) терміни, утворені суфіксацією;
 - 2) терміни, утворені префіксацією.
- С. Терміни – складні слова.
D. Терміни-словосполучення.
E. Терміни-аббревіатури.
F. Літерні умовні позначення.
G. Символи (знаки).
H. Номенклатура [1, с. 13].

Вони зазначають, що багато лінгвістів не визнають наявності в мові багатоосновних термінів, називають їх концептуальними об'єднаннями. Такий погляд повинен перевірятися вимогами до терміна, наведеними вище: якщо всіх вимог дотримано, то нема підстав відмовляти термінові в його термінологічності незалежно від його лексичної довжини.

Б. Головін та Р. Кобрин пропонують класифікувати терміни за їхньою морфологічно-синтаксичною структурою: терміни-слова (непохідні слова, похідні слова, складні слова, аббревіатури) та терміни-словосполучення (прості та складні) [2, с. 36].

На думку А. Коваленко, є такі типи термінів: прості (складаються з одного слова), складні (складаються із двох слів і пишуться через дефіс або разом), терміни-словосполучення [3, с. 21].

В усіх вищезазначених підходах до структурної класифікації галузевих термінів складні слова виділяються як окремий пласт термінології. Відомо, що творення складних слів є активним засобом поповнення словникового складу мови. Терміни-комполити – це складені термінологічні одиниці, що являють собою багатокомпонентну структуру і вирізняються певною семантичною цілісністю й автономністю [4, с. 241]. Особливістю є їхня графічна форма: вони можуть писатися разом або через дефіс.

Дане дослідження базується на аналізі звітних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу “FRONTEX” та Місії Європейського Союзу із прикордонної допомоги Молдові та Україні “EUBAM”, Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum), інструкції з підготовки офіцерів Берегової охорони Сполучених Штатів Америки, а також методичних рекомендацій щодо врегулювання ситуації з потоком мігрантів та біженців в аеропортах Європи.

У досліджуваній прикордонній терміносистемі нами виділено 162 складних терміни. Вони можуть вживатися самотійно (*block print, coxswain, overstayer* та ін..) або входити до складу інших термінологічних одиниць (*air border-crossing, airport border checks, barcode scanner* та ін..).

З погляду частиномовної приналежності, тобто за морфологічним принципом, найбільша кількість композитів є прикметниками (96 одиниць): *anti-corruption, anti-human-smuggling, anti-human-trafficking* та інші. Наступне місце посідають іменники (60 одиниць): *asylum-seeker, barcode, check-point* та інші. А от дієслів-композитів нами було виявлено лише 6: *to cross-check, to over rule, to over-write, to pat-down, to rub-down, to safeguard*.

Усі виявлені нами композити поділяються на двокомпонентні та трикомпонентні. Двокомпонентні терміни-композити значно переважають у кількісному відношенні: їх виявлено 146 порівняно з 16 трьохкомпонентними. Отже, трьохкомпонентні терміни становлять лише 9,9% від загальної кількості термінів-композитів. У свою чергу, двокомпонентних термінів було виявлено 90,1%.

У результаті аналізу двокомпонентних складних прикордонних термінів нами виявлено такі продуктивні моделі:

1) N + N (52 одиниць, 32% від загальної кількості): *border-control, check-point, duty-day* та ін.;

2) ADJ + N (28 одиниць, 17,3%): *wet-stamp, third-country, short-term* та ін.;

3) N + Ved / V3 (23 одиниці, 14,2 %): *shoulder-fired, service-related, security-based* та ін.;

4) N + Ving (10 одиниць, 6,2%): *watch standing, seagoing, line-throwing* та ін.;

5) Num + N (6 одиниць, 3,7%): *two-person, two-star, third-country* та ін.;

6) Prep + N (5 одиниць, 3,1%): *anti-corruption, overstayer, in-country* та ін.;

7) Prep + Ving (5 одиниць, 3,1%): *outgoing, counter-trafficking, anti-trafficking* та ін.;

8) Adj + Adj (4 одиниці, 2,46%): *ultra-violet, high-ranking, civil-military* та ін.;

9) V + Prep (4 одиниці, 2,46%): *to pat-down, to rub-down, follow-up* та ін.;

10) N + Adj (2 одиниці, 1,23%): *child-sensitive, service wide*;

11) Prep + V (2 одиниці, 1,23%): *to over rule, to over write*;

12) Adj + V (2 одиниці, 1,23%): *to cross-check, to safeguard*;

13) Prep + Ved (1 одиниця, 0,6%): *under-documented*;

14) Ved + Prep (1 одиниця, 0,6%): *checked-in*;

15) V + N (1 одиниця, 0,6%): *cross-border*.

Серед трикомпонентних складних прикордонних термінів є такі продуктивні моделі:

1) N + Prep + N (4 одиниці, 2,46% від загальної кількості): *side-by-side, officer-in-charge, master-at-arms* та ін.;

2) Prep + Article + N (2 одиниці, 1,23%): *round-the-clock, on-the-job*;

3) Numeral + N + N (2 одиниці, 1,23%): *1d barcode, 2d barcode*;

4) Prep + N + Ving (2 одиниці, 1,23%): *anti-human-smuggling, anti-human-trafficking*;

5) N + Ving + N (1 одиниця, 0,6%): *border-crossing-point*;

6) N + N + Ved (1 одиниця, 0,6%): *immigration-control-related*;

7) Adj + Prep + N (1 одиниця, 0,6%): *right-of-way*;

8) N + N + Adj (1 одиниця, 0,6%): *airport-internal*;

9) Adj + N + N (1 одиниця, 0,6%): *midshipman*;

10) N + Conjunction + N (1 одиниця, 0,6%): *search-and-rescue*.

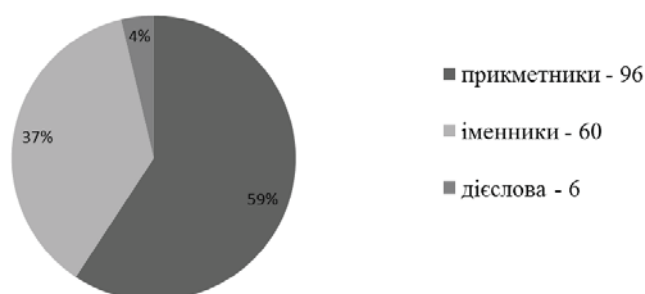
Серед сукупності досліджуваних понять є декілька термінів, які містять скорочення (*1d barcode, e-passport*) та абревіатуру (*EU-level, ID card*). Дані скорочення є інтернаціональними, тому їх вживання в галузі прикордонної цілком виправдане.

Отже, найпродуктивнішими є моделі, де іменник поєднується з іменником, прикметником або дієсловом. Вартим уваги є той факт, що дієслово здебільшого застосовується у формі Participle 1 (дієприслівника) або Participle 2 (дієприкметника), бо більшість термінів N + Ved / V3 та N + Ving є прикметниками за своєю морфологічною приналежністю: *hand-fired, life-saving* та інші. У свою чергу, найменш продуктивними є поєднання прийменників із дієприкметниками у двокомпонентних композитах, іменників із дієприкметниками, сполучниками та прикметниками в трикомпонентних. Кожен із них трапляється лише один раз, а отже, становить менше одного відсотка від загальної кількості.

Висновки. Англійські прикордонні терміни-композити становлять значну частину прикордонної терміносистеми, можуть вживатися самостійно, комбінуватися з одноосновними та складними термінами. Аналіз структурних та морфологічних особливостей складних англійських прикордонних термінів дозволив виявити процентне співвідношення композитів за їх частиномовною приналежністю. У процесі аналізу нами також виявлено, що двокомпонентні терміни-композити переважають над трикомпонентними в 9 разів (9,9% і 90,1% відповідно). Всього виявлено 25 словотворчих моделей. Двокомпонентні моделі (15) значно продуктивніші, ніж трикомпонентні (10). Найвищу комбінаторну здатність має іменник, значно нижчу – прикметник і дієслово, найменшу – службові частини мови, форми дієслова, числівник та прикметник (особливо в трикомпонентних термінах).

Перспективи подальших розвідок убачаємо в детальному структурному аналізі одноосновних термінів.

Кількісне співвідношення англійських прикордонних термінів-композитів за частиномовною належністю

Література:

1. Д'яков А., Кияк Т., Куделько З. Основи термінотворення: семантика та соціолінгв. аспекти. К.: Вид. дім "KM Academia", 2000. 218 с.
2. Головин Б., Кобрин Р. Лингвистические основы учения о терминах. М.: Высшая школа, 1987. 104 с.
3. Коваленко А. Загальний курс науково-технічного перекладу: підручник. К.: Інкос, 2002. 317 с.
4. Нікуліна І. До питання про синтактико-морфологічний тип термінотворення в субконтинуумі інформатики й обчислювальної техніки (на матеріалі французької, української і російської мов). *Studia Linguistica*. 2009. Випуск 3. С. 241–247.

Янковець Е. В. Термины-компози́ты в английской пограничной терминосистеме: структурный анализ и морфологические особенности

Аннотация. В статье рассмотрена композиция как способ номинации английских пограничных понятий. Определено понятие «термин-компо́зит», выявлена его способность комбинироваться с другими сложными и одноосновными терминами в процессе обогащения англий-

ской терминосистемы. Описанные производительные модели сложных терминологических единиц пограничной сферы, морфологические особенности пограничных терминов-компо́зитов и их комбинаторные свойства.

Ключевые слова: английские пограничные термины, компо́зит, словосложение, структура, морфология, модель.

Yankovets O. Compound terms in the English border terminosystem: structural analysis and morphological features

Summary. In the article the composition is considered as a way of nominating English boundary concepts. The concept "compound term" is defined, its ability to be combined with other complex and mono-basic terms in the process of enrichment of the English terminology system has been identified. The productive models of compound terminological units of the border sphere, the morphological features of the border compound terms and their combinatorial properties are described.

Key words: English border terms, compound, word formation, structure, morphology, model.